

Akadémiai beszélgetések

TARTALOM

Gerzson Pál – *Purgatórium* 6

Bozay Attila – *Az öt utolsó szín* 21

Mészöly Dezső – *Önarckép retus nélkül* 32

Szakonyi Károly - est 48

Balassa Sándor – *A harmadik bolygó* 57

Bencsik István – *Közvetíteni az Univerzum üzenetét* 72

Jankovics Marcell – *Az ember tragédiája* 80

GERZSON PÁL

Purgatórium

Tornai József: Gerzson Pált úgy ismerjük most már hosszú ideje, mint a Badacsonyi fölött lakó festőt, aki az egész nyarat ott tölti Szigligeten, a Róka-rántón. És abból, amit onnan látni, valami nagy kozmikus dolog lett. Egyébként bárki onnan azt a csodát látja, hogy félóránként, óránként változnak a színek, a vonalak, ahogy az Badacsonyi fele hajlik a Balatonba. Ezt a látványt, kis képekben Pali megcsinálta nagyon sokszor. Nem nevezhetem ezt tájképfestészetnek, mert annyira nem figuratív festészet ez, és annyira nem naturálishan természet után festő a mester. Ő megalapította a saját alapzatait. De azért ezek valahol ott vannak. Szellemükben, ízükbén, zamataikban, színváltozataikban. Valami nagyon érdekes mondanivalója is van minden ilyen Gerzson képnek. Ha tíz és tíz ilyen Gerzson képet látok, tónusban, színben, hol világosabban, hol sötétebben, mindenképpen Bach jut eszembe. Nem akarok ezzel nagyot mondani, de ezek az ismétlődések, ahogy Bachnál is, nem ismétlődések soha. Látszólag ismétlődések, de mégsem azok. Palinál egy nagyon következetes festői világ kibontakozásának vagyunk részesei, amivel csakugyan nagy örömet okoz. Jó lenne, ha te mondanál erről valamit, te hogyan érzed, mert én most laikusként mondtam valamit, de a te szádból ez egészen másként hangzik. Ne a turista, hanem a bennszülött mondja el, hogyan élte át ezt az egész tájat onnan a Róka-rántóról.

Gerzson Pál: Lassan harminc éve vagyok Szigligeten. Az első években én ott semmit nem csináltam, csak éltem, építettem a házat, és úgy éreztem, hogy nincs jogom erről véleményt mondani, mert ahhoz több élmény kell. Körülbelül a hatodik, hetedik év folyamán kezdtem el ott festeni, azoknak az élményeknek az alapján, amit éreztem és azóta is ezt csinálok. Tehát amit festek, ezekre a nyári gondolatokra vezethető vissza. Nagyon érdekes, hogy érvényesül Szigligeten az, amit Kosztolányi állapított meg a költészettel kapcsolatban, hogy a verset az is befolyásolja, hogy reggel habos kakaót ivott-e a költő vagy szalonnás rántottát, anélkül, hogy ő ezt tudná. Nem döntöm el sosem, hogy ma ezt fogom festeni. Fölébredek korán, aztán élek, elkezdek dolgozni és néha évekkel korábban elkészült rajzból, ficniből jön elő egy motívum, ami akkor éppen alkalmas, aszerint, hogy milyen az összehatása a napnak. Arra is rájöttem, hogy nem festek komplett képeket, tehát bizonyos méretű vásznakat, hanem csak kísérleteket, amiket hazaviszek. Mert jobban ki tudom rabolni azt a két hónapot, amit ott töltök nyáron és télen, amikor esik a hó, homályos az ég és ezeknek a visszaidézésével teljesen elfelejtem a budapesti adott körülményeket és át tudom élni azt, amit akkor lerögzítettem. S azokból születnek a képeim. Ennél a képnél, ha már ezt szóba hoztad, ez a gondolkodásmód ugyanúgy meg van, csak annyiban tér el, hogy itt nagyon kevés van abból a szigligeti atmoszférából. Ellenben van egy téma,

Purgat6rium, 1999

amelyik 6gy jelentkezett, hogy 6n ezt, mint t6m6t meg akarom ragadni 6s meg akarom festeni 6s ha szabad ezt mondanom, magamban nem besz6lek, t6h6t a k6pem szugger6lja ezt a dolgot, 6s a purgat6rium ennek a k6pnek a t6m6ja. Most egy pillanat sz6netet tartok, mert 6szint6n szeretn6m kifejezni a meghatotts6gomat, hogy ilyen sokan j6ttek el erre a mai besz6lget6sre 6s ez kicsit fesz6lyez engem, mert az alkalomhoz t6bb, mint m6lt6, az alkalmat pedig a kedves jelenl6v6k teremtik meg. Ez6rt kicsit f6lszeg helyzetben vagyok... Itt k6t mot6vum van, ami6rt ezt a k6pet meg akartam festeni. Az egyik egy k6z6rzeti mot6vum 6s ez volt a fontosabb. Szerettem volna minden 6ron egy olyan k6pet festeni, amelyik kifejezi a v6ralkoz6st. Az id6tlen, bizonytalan v6ralkoz6st. Azt, ahol nincs meghat6rozva se az id6, se az id6tartam, se az id6szak 6s nincs benne cselekv6s, hanem ezt k6v6nja szinte az eg6sz, hogy v6ralkozni kell. Meddig? Nem tudjuk. Bizonytalan ideig. Ezt pr6b6lom 6n a purgat6rium gondolattal jelk6pezni, hogy a purgat6rium egy olyan l6t6rzet, amiben az ember nincs el6t6lve, de nem is 6dv6z6l, nem tudja, mi v6r r6, illetve a szabadul6s v6r r6, de hogy az mikor, azt nem tudja az ember. Ez volt az egyik mot6vum. A m6sik pedig az, hogy figur6kkal k6v6ntam ezt az 6rz6st 6br6zolni, mert valamilyen 6br6zol6si form6t kell tal6lni 6s a figur6khoz pedig ezeket a meg6jtszott pozit6r6kat tal6ltam ki. T6h6t egyik se t6r6dik a m6sikkal, nincs semmi 6sszef6gg6s a figur6k k6z6tt 6s 6gy 6reztem, hogy a n6i figur6k a legalkalmasabbak. Egy nagyon egyszer6 p6ld6t mondan6k, hogyha utazom vonaton...

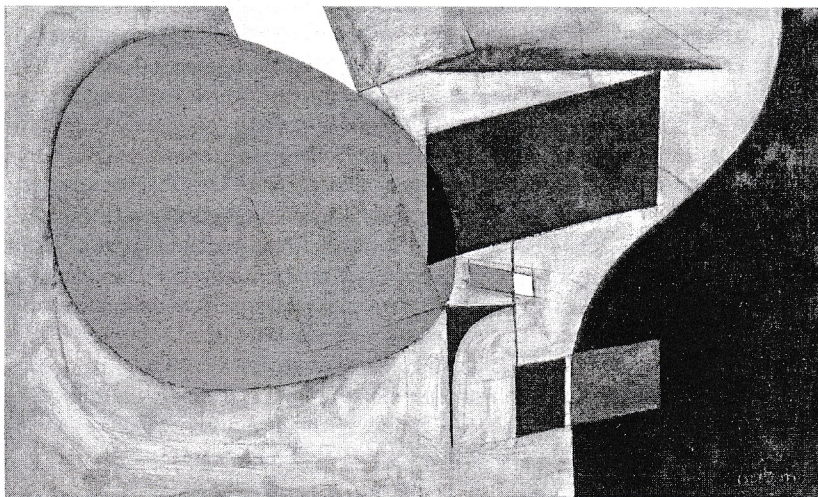
Keserű Katalin: Egy férfi sincs a purgatóriumban.

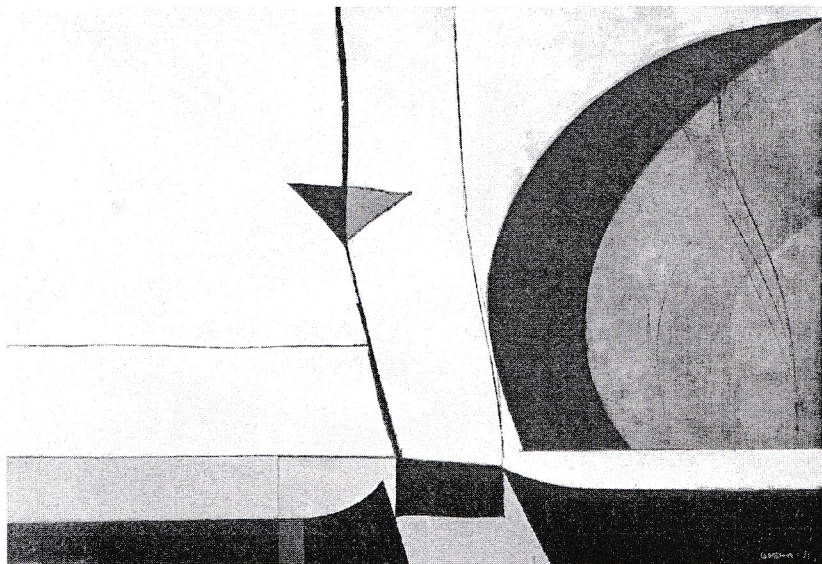
Igen, de szabadjon azt mondanom, hogy ezek nem is nők. A férfiakkal csataképet lehet csinálni. Sokat utazom vonaton, s ha a vonat közönségét megnézi az ember, a nők leülnek és néznek ki az ablakon vagy néznek maguk elé Budapesttől Nyíregyházáig vagy akármeddig. A férfiak nyüzsögnek, jönnek-mennek, dohányoznak, a folyósón mászkálnak, egymással beszélgetnek, nem tudnak beletörődni, képtelenek a rezignációra. Itt egy ilyen rezignációt akartam kifejezni, és ezt csak nőkkel lehet.

Ágh István: Ha azt mondd, hogy témája van, akkor nekem mindig valamiféle elbeszélés jut eszembe. De itt ilyen nincsen és a figuráknak nincsen egyénisége. Az, hogy nő vagy férfi, az érdektelen, mert nincs bennük egyéniség. Hanem állapotuk van. És ennek az állapotnak a kifejezésére ezek a figurák a legjobbak szerintem. A női macska lustaság, a csöndes várakozás, a mozdulatlanságba dermedés nagyon meghatározó embernek, hogy ilyet lát. Azt szeretném kérdezni, hogy itt visszatértél harminc-negyven év után a figurára?

Igen. Mert nem nagyon festettem ilyen képet és tematikus képet sem nagyon festettem, hacsak nem általános témákat. Végül is minden képnek van témája. Nincs az a konstruktív absztrakt kép, aminek ne volna témája. De mondjuk ilyen értelemben, hogy a téma rokonítható más gondolkodásmóddal és nem csak festői gondolkodásmóddal megközelíthető, tehát ez a közös téma esetleg irodalommal, zenével vagy mit tudom én mivel közös téma, ez valóban ritkán volt és régebben talán. De maga a figura az nekem mindig jelen volt, mert tanítottam és figurális tanár voltam oly annyira, hogy az utóbbi években a Képzőművészeti Főiskolán már azt hiszem alig volt osztály, ahol figurát festettek, sőt volt olyan osztály, ahol modellt se vettek föl. Minek? Más

Vörös korong, 1975

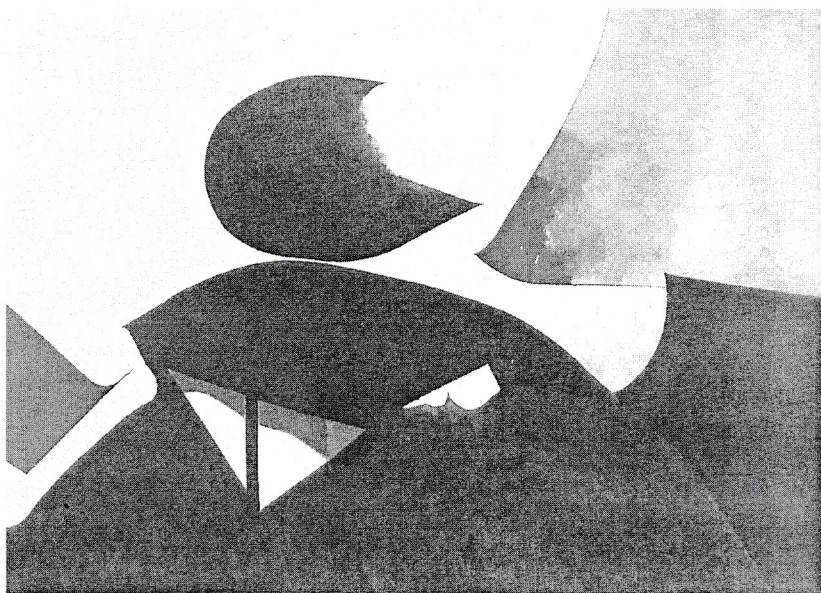

Vitorla, 1975

módszerekkel fejlesztették az érzékenységet. Nálam a modell ott volt és végig kellett ezeket a tanulmányokat csinálni. Nyilvánvaló, hogy ha korrigálnom kell, akkor ezt nekem magamnak is ismerni kell. És szívesen is csináltam, mert rajzoltam közben sokat. A meglévő rajzaimat, amiket még főiskolai tanárságom alatt teljesen öncélúan, úgy értve, hogy csak a magam szellemi halmazállapota fönntartása kedvéért rajzoltam.

Tornai József: Engem nem lepett meg ez a Purgatórium, Tisztító tűz című képe. Nemcsak azért, mert két hete láttam már a műtermében. Hanem azért, mert 1990-ben vagy 1989-ben írtam egy ciklust *A szerelem szürrealizmusa* címmel. Hatvan-hetven versből álló szerelmi ciklust. Palinak megmutattam, hogy olvassa el, erre ő benyúlt valahova, a Főiskolán voltunk, ott volt a műterme, és azt mondja, te, van itt egy csomó aktrajzom. Ezekhez a balatoni dolgokhoz képest az óriási meglepetés volt számomra, mert ezek az aktok, ahogy Pali mondja, modell után születtek, modelltől festette. Engem a híres Matisse-i női aktokra emlékeztettek. Gyönyörűek voltak. Beletettük őket a kötetbe. Szinte minden második oldalon van egy. Tehát van egy közös kötetünk. Palinak ez a nyelvezet, a figurális nyelvezet otthonos dolog. Nem meglepő ez. Amit ő ezzel kapcsolatban érez, az sokkal érdekesebb. Az, hogy itt valami nagy várakozást akart megfesteni. Mert mi van akkor Pali, ha ez korérés? Tulajdonképpen mindannyian ezt érezzük. Hamvasnak van egy olyan mondata, hogy „az élet akkor kezdődik, amikor nem tudjuk, hogy mi lesz”. S ez egy purgatóriummal kapcsolatban azért nagyon furcsa, mert ahogy te elmondtad, sokkal tágabb ennek a képnek a motivációja és a mondanivalója is.

Visszhang, 1982

Igen. Nem lehet pontosan lefordítani, mert az ember ha képet fest, nagyon sok olyan improvizáció van benne, amit nem tudok ellenőrizni és főképp nem tudok megtervezni. Tehát az ember elindít egy folyamatot és ha hűséges vagyok az eredeti ambícióimhoz, akkor azt is mondhatom, hogy a kép festeti magát. Tehát inkább arról van szó, hogy ebben a képben láthatatlanul benne vannak még azok, amiket még meg kell festeni. Itt egy kis kitérővel hadd mondjam, hogy ez a kép nincs kész. Én nem szoktam félig kész képeket megmutatni, de ez azt hiszem az első olyan eset, hogy nem csak hogy megmutattam, hanem kínos helyzetbe hozom magam... A múltkor mondtam Tibor barátomnak, hogy Nyolcvan százalékgig kész a kép. Azóta folytattam, most hetven százalékgig van kész. Ha elérem az ötven százalékot, akkor abbahagyom. Ez nem a kép leépülése, hanem inkább az, hogy egy olyan egyensúlyi állapot, hogy ezt akartam, ez lett. Ezt a helyzetet próbálom megőrizni, hogy az ember fest és közben találja meg azt, amire nem is gondolt, hogy rajta van ezen a képen.

Tornai József: Pista, téged kérdezlek, hogy csak nők vannak a képen és hol vannak a férfiak? Most mindegy, hogy a pokolban vannak vagy a mennyországban, de nem érezted már azt először is, hogy ennyire erős női jelenlét föltételezi, hogy a festő az férfi, s föltételezi a férfi nézőket is. Kérdezem, hogy neked nem volt-e ilyen asszociációt?

Ágh István: Nem volt nekem kérdés, hogy ezek nők vagy férfiak. Ebből a szempontból egyáltalán nem érdekelt. Ez így van, így fogadtam el.

Hernádi Gyula: Azt akartam megkérdezni, Pali, tőled, hogy tisztáztad-e magadban a purgatórium fogalmát? Ez természetesen egy nagy baromság a kereszténységben. De tudjuk, hogy egy művész teljesen módon értelmezi a dolgokat. De egyáltalán megnézted-e, hogy a vallásban mi ez a purgatórium? Mi az a tisztítóűz?

Bevallom, abszolút nem tisztáztam.

Hernádi Gyula: Erre gondoltam én is, hogy ez a fogalom egy ürügy, amelynek a nyomán a magad látomását próbálsz a vásznon megjeleníteni.

Itt, ebben az esetben nem is nagyon szívesen használok a magyar nyelvben használt tisztítóűzetet, mert itt szó sincs tűzről, hanem a purgatóriumról, ami tisztítót, tisztítóhelyet jelent. Szívesebben használok a latint.

Hernádi Gyula: Igen, mert lényegében akárhogy is nézzük, a tisztítóűz tulajdonképpen egy bizonyos fokig, nem is tudom pontosan micsoda, pedig én bencésekhez jártam, de soha nem beszélnek konkrétumokról. Hogy ki kerül oda, meg miért?

Tornai József: Gyula, neked igazad volt abban, hogy a festőre a teológiai rész nem vonatkozik. Mert az őrzőangyalban sem kell hinnie ahhoz, hogy gyönyörűen megfessen egy őrzőangyalt.

Lázár Ervin: Azt akartam tőled megkérdezni, mint teljesen laikus, hogy a képeden van négy absztrakció. Mind a négy sarka absztrakt, ráadásul még az a gömb is ott van fenn a jobb sarkán. Rendbe van komponálva ez a sok női akt, és mind a négy sarka egy absztrakció. Nem? Tulajdonképpen ez nem is kérdés, csak hogy ezt így látod-e?

Nem absztrakt. Mégpedig azért nem, mert a festészet hagyományaiban van olyan, ami a világ első és talán a mai napig legkézzelfoghatóbb, legzamatosabb, legemberibb festője számomra, Giotto. Nézd meg, a Giotto-képeken ott van a figura, mondjuk egy fej, ami úgy

Egry II., 1973

fordul el, hogy még az a fázis is benne van, amikor nem fordult el sebből egy érdekes torzulás jön létre. S köré van festve egy sematikus gótikus valami. Ami absztrakt ilyen értelemben. De olyan értelemben nem absztrakt, hogy a figurát nem tudom elképzelni más környezetben, csak abban a környezetben. Nyilvánvaló, hogy vannak a természetnek olyan formái, amire van összefoglaló szavunk. Mondjuk a festészet nyelvén az, hogy kör, háromszög, egyenes, derékszög, sätöbbi. Van, amire nincs. Az emberi figurára. Állítom, hogy azért nincs, mert magam is emberi figura vagyok. S azért nem tudom átélni háromszögnek, kömek, ilyesminek, mert magamban hordozom az emberi figurának a bonyolultságát, tehát ott ilyen értelemben nem annyira érvényesülnek ezek az absztrakt dolgok. Az ikonok is esetleg példák lehetnek erre. Még annyit, hogy a témek aztán van egy olyan belső szerkezete is, hogy visszhangok vannak, tehát egy körre egy kör visszhangzik, egy ívre egy ív másutt, vákuumok nem lehetnek, tehát valaminek, anélkül, hogy túlságosan időzne a vákuumban, szerepet kell adni, én szerencsés ötletnek tartom ezt a teknősbékát itt baloldalt. Mondjuk egy nyulat nem tartanék olyan hitelesnek a képen, mint ezt a formát, aminek egy ilyen visszhang szerepe van.

Makovecz Imre: Megnéztem a képet, nem tudtam, hogy a purgatóriumról van szó, hanem azt láttam, hogy van egy kép, amiben sok gyönyörű nő van. És zöldes rózsaszínnel van kifestve úgy, hogy valójában nem plasztikus a kép, nem a testeknek a térben elhelyezett formái szerint kapják a tónusokat, hanem hellyel-közzel igen, hellyel-közzel pedig nem. A kérdés az, hogy miért van ennyi nő rajta?

Azt hiszem, kapásból tudok válaszolni. Hónapokig festem a képet, hónapok óta festem, tehát már mindenre megvan a válaszom. Azért, hogy tömeget érzékeltessen. És ahhoz képest nincs is rajta olyan sok. Azt akarom, hogy tele legyen a kép, hogy nagy tömeget fejezzen ki. Ha összeszámolom, nyolc figura. Sokaságot akartam festeni, s ahhoz ennyi kell.

Ágh István: Ha ezt szétrobbantanánk, akkor visszatérnénk az előző képeidhez.

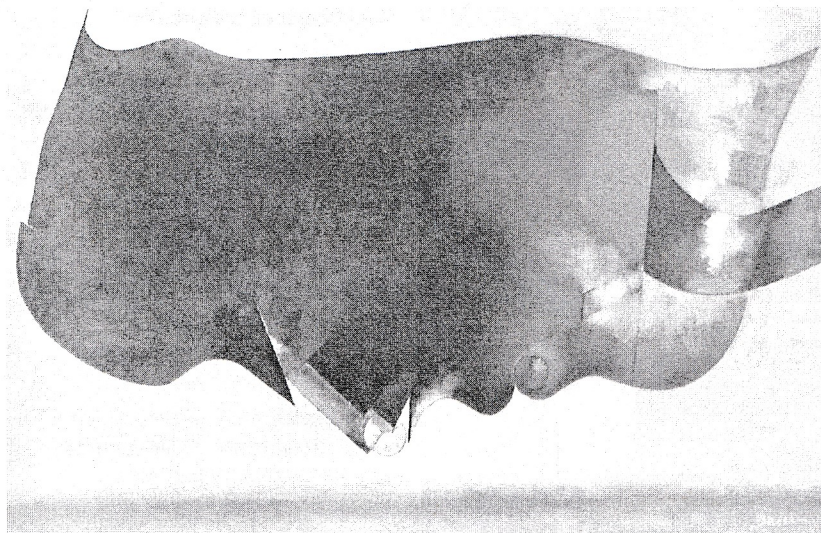
Keserű Katalin: Azt szeretném mondani, hogy Lázár Ervin abszolút fontosat mondott. Ha tetszik, ha nem, ez a kép attól jó, hogy úgy van komponálva, ahogy ő mondta.

Ágh István: Ez itt olyan, mintha a régi képek motívumai, formái figurává torzultak volna össze, a fejek kivételével. Úgyhogy nem tartom – ezt jó értelemben mondom – nagy elrugaskodásnak, inkább összefoglalásnak a régi műveidhez képest.

Kocsár Miklós: Én is valami ilyesmit akartam mondani. Néhány szavadra azonban visszatérnék. Azt mondtad, hogy ez igazából nincs megkomponálva. Én azt érzem ösztönösen, hogy nagyon meg van komponálva.

Azt mondtam, hogy nem kész. Tulajdonképpen kedvemre való ez a kétely, amit a kép áraszt.

Kocsár Miklós: Éppen erről akarok bővebben hallani. Van egy központi figurája. Majdnem egyetlen egy nőszemély van középen, aki felénk fordulna, ha lenne arca, de nincs. Nem is tudom, hogy lesz-e arca vagy sem? Az összes többi az vagy kibámul, vagy lebámul vagy elbámul, de semmiképpen nem vonja magára a figyelmet. Csak az a középső. Tehát annak lesz arca, ugye?

Baljóslat, 1982 • A következő oldalpáron: *Fecskék*, 1990-91 (képek a sorozatból)

Persze. Kell, hogy legyen arca.

Kocsár Miklós: Ebben azért nagyon benne vannak a régi képek is, mert ez a vibrálása a fényeknek nagyon jellemző volt rád. És még csak egy utolsó gondolat, de ezt viszont valóban mondtad, hogy csak nyáron menekülsz Szigligetre. A téli Balatont nem ismered?

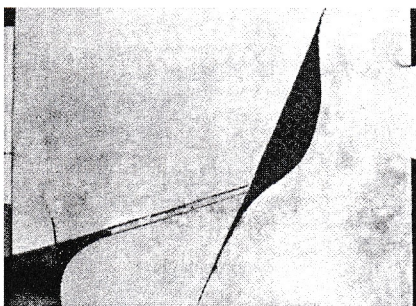
Nem.

Kocsár Miklós: Szerintem akkor még meglepetéseket fog tartogatni neked. Mert egészen más arcát mutatja majd meg.

Szigligeten télen csak bort fejtek, zárkózom, víztelenítek. Csak egy-egy napig vagyok lent. Sajnos nincs tartós időzés.

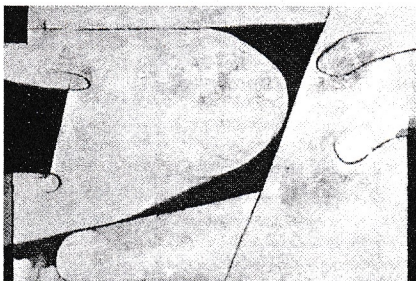
Kocsár Miklós: S akkor még egy naiv és laikus kérdés. Mitől lesz a kép kész? Azt az ötven százalékot mikor éred el? Mert az én számomra már tökéletes élményt nyújt a kép.

Igazában talán sosem lesz kész, mert én azt hiszem, hogy a 20. század festészetének ez az én számomra járható ösvénye, valljuk be, én nem tudok most már sok mindenbe bekapcsolódni, ami korunk propozíciója, éppen azért, mert elég intenzíven és életre szólóan ifjú koromban valamilyen ösvényre ráléptem. Ez körülbelül úgy a Cézanne korabeli festészettel kezdődött el, amivel elkezdődött az is, hogy a kép nem fejeződik be. Olyan értelemben, ahogy a klasszikus korok, még a barokk képek is megtervezhetők, megcsinálhatók voltak. Vannak ilyen újklasszicista törekvések, meg vannak esetek, amikor egy bizonyos szempontból leegyszerűsített a mű és akkor tényleg befejezett. Főképp azok a festészethez tartozó művek, amelyek nem a

festékekkel, hanem konkrétabb anyaggal kapcsolatosan készülnek. Ott, mondjuk, be kell fejezni, mert előtte az előkészületekkel az ember megcsinálja a dolgokat. A magam festészete, nem tudom. Jó, persze, az ember érti azt az értelem- és gondolathalmazt, ami tőle telik.

Kocsár Miklós: Olyan kézzelfogható jele nincs, mint a zenében, hogy a végére kettős vonalat teszel?

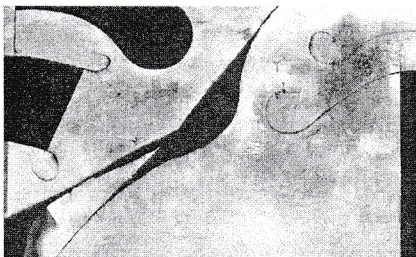

Nincs. Merem azt mondani, hogy nincs. Lehet, hogy vannak festők, akik ezt tagadják, de én a magam részéről egyetlen egy Egry, Vaszary, Farkas képet sem tartok befejezettnek. Mind-egyikben marad valami, ami ha úgy tetszik, folytatható. Ami az én mostani megalkuvásomat illeti, akkor érzem a tevékenységemet befejezettnek, meg hogy nem tudom tovább csinálni, mert az már valami idegen szempontnak a kiszolgálása volna, amíg tart ez a dolog, addig tart és kész, kiállítom. Egy év múlva belefestek, mert közben fölfedeztem valami dolgot. Tehát előfordul az, hogy az ember folytat már befejezettnek hitt képet. Át nem festi az ember, de belefest.

Kocsár Miklós: Bele lehet festeni? Hát persze. Akármikor.

Lázár Ervin: Elmondanád, hogy számodra mi ebben a legmegoldatlanabb? Amiről úgy érzed, hogy nem tudtad megoldani. Nyilván azért nem kész, mert erre gondolsz.

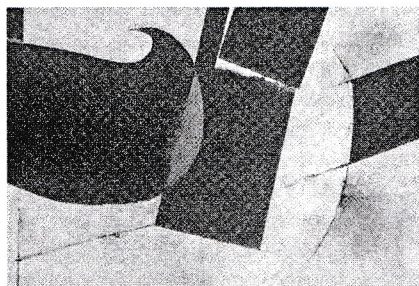
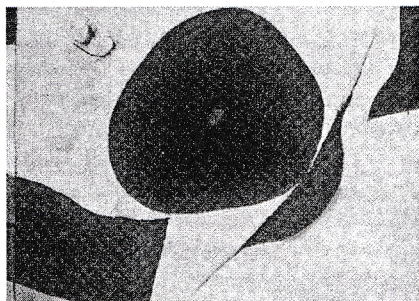

Ez a kép azért összefüggések halmaza. Ha most azt mondom, hogy ott a felső figura – mögötte egy fa van – az ahhoz támaszkodó figura, onnan úgy lezuhannak a formák. Az most pillanat-

nyilag kielégítő nekem. Az ellenkező irányba is elindul valami, ami szintén kielégítő. Úgy értem, hogy a középrészének, ami nem csak egy figurát jelent persze, ez az egész középrész, annak viszont a bekapcsolódásba a kép oldal-só csoportjába, még ott egy kicsit laza. Tehát egy pár dolgot még meg kell fog-
ni. Nem tudom ezt tárgyasítani. Nem arról van szó, hogy egy fejet vagy haját, hanem esetleg egy színcsoportot vagy formacsoportot még kicsit össze kell rendezni. Ilyen szempontból érzem megoldatlannak.

Hernádi Gyula: Azt hiszem, nagyon szerencsétlen dolog egy képnek címet adni.

Tornai József: Gyula, nagyon jó a kérdésed, mert én arra akarok rákér-dezni a kép szerkezetével, kompo-zíciójával kapcsolatban, hogy ez nem csak az érzékeinknek, a látóidege-inknek szól, ez nagyon erősen az értel-műnknek is. Tulajdonképpen azt is mondhatom, ahogy én látom a képet, hogy ezen bizony egyetlen egy nő sincsen. Ez a mi szabályos érzéki csa-lódásunk, ez vonalakból, háromszö-gekből, derékszögekből, színekből álló valamilyen halmaz. Bizonyos előítéle-tek alapján véletlenül belelátok női figurákat, de ami itt igazán erős, az az intellektusunkhoz szóló geometriai mó-ka. Egy nagy geometriai villódzás. Né-zétek meg jobban. Merőben véletlen, hogy nőfigurákat láttok. A korábbi ké-pekben is fel lehetett ismerni Berzsenyi profilt, ilyen profilt, olyan profilt, itt is belelátjuk a nőfigurákat. De erősebbek a geometrikus vonalak, amelyek kife-jezetten az értelemhez szólnak.

Gyula felvetésére szeretnék reagálni, mert azt hiszem elég fontos. Hogy a címadás nem szerencsés, az igaz. De a címadás a választott témával kapcsolatban kikerülhetetlen és a témaválasztás viszont fontos. Még az absztrakt képnél is, de mindenképpen kell, hogy az ember ne kalandozzon el, mert úgy el tud menni a kép. Azokat a címeket már nagyon nem szeretem, hogy Kompozíció, Összefüggések, meg Korreláció. Ezeket a címeket már unom. Nem szeretem azokat a címeket sem, ami cselekvésre utal, hogy nyújtózkodó vagy várakozó. Különben is, egy kisfiút úgy hívnak, hogy Viktor vagyis Győző. Egy kis nyüzüge gyerek, akit a szél is elfúj, miért ne legyen Viktor? A képnek neve is a címe egyúttal. Kegyelmet kérek, de az biztos, hogy az ember azt mondja, hogy festettem egy purgatóriumot, ez egyértelmű. Kompozíció tizenkettő, ez nem egyértelmű.

Gyurkovics Tibor: Nagyon kockázatos egy képet kiállítani, különösen ilyen decens társaság előtt. Hiszen éppen Lajos kérdezi joggal, hogy itt mindenféle hülyeséget lehet beszélni, vagy pedig összefüggésbe kell hozni a képpel, vagy engeded, hogy mint a húst, itt szétcincálják?

Zalaváry Lajos: Ha nekem pénzem lenne, ezt így megvenném. Azért mondom ezt, mert a purgatórium egy nagyszerű találmány. El is találtad a purgatóriumot szerintem ezen a képen. Ezek az emberek, akik itt vannak, szenvednek. Szervednek és várják a megváltást. Ezek akkor lesznek megváltva, ha én, mint katolikus, keresztyén ember imádkozom értük. Hernádinak nincs igaza. Azok a művészek, akik elődjei voltak Gerzsonnak, azok nem kritizálták meg az egyháznak azokat a tanításait, amelyeket megfestettek. Hogy mi volt a véleményük, az sem az egyházat nem érdekelte, sem engem nem érdekel, ezzel szemben itt a purgatórium egyértelműen olyan állapot, a pokol tomáca, amiből a mennyországba is el lehet jutni, és a pokolba is. Az egyház azért találta ki a purgatóriumot, hogy be tudjon szedni az emberektől pénzt. Azt mondta, ha te adsz nekem száz márkát, üdvözlösz. És ezt a képen én érzem. Várakozást, szenvedést, fájdalmat. Ez a kép ezt sugározza. Szét lehet boncolgatni vonalakra, meg fejre lehet állítani, semmit nem ér. Ez így érthető. Hogy végig gondolta vagy nem gondolta végig, nem tudom. De végigérezte. Mert benne voltak a zsigereiben. Fantasztikusan megérezte. Nézd meg azt a görnyedt alakot, nézd meg ezt a másik térdelő alakot, ezek mind a szenvedés, a várakozás tipikus pózát veszik föl. Arra várakoznak, hogy én imádkozzam értük, és azon kívül az egyháznak adjon száz koronát, és akkor lehetséges, hogy a mennyországba kerül. Ezért nagy kép.

Én valamikor régen láttam egy remekművet. Csak szándékosan nem néztem meg, amikor már eldöntöttem, hogy milyen legyen a képem. Ez Dorénak a *Divina Commedia* illusztrációi. Ami az emberben éveken át megmaradt, konzerválódott, de közben nem tanulmányozta. És nagyon nagy öröömre a purgatórium rész, amelyik jó, a mennyország rész kevésbé érdekes, mondjuk a pokol meg a purgatórium mint grafikai teljesítmény érdekes és tökéletesen a várakozás. Ez a purgatórium Doré magyarázatában.

Dávid Katalin: Van egy ősi vágya az embernek a kezdetektől máig, ebben halálosan biztos vagyok s az a bizonyos lelkiismeret. Ez egy ősi emberi akármí. Ezt

nem kellett az egyháznak kitalálni. Amiért én jónak tartom a címet, bár semmi közöm hozzá, ezek nincsenek ott helyben. Két mozdulatuk van, az egyik fölfelé, a másik lefelé, és ez teszi purgatóriummá. Mert ezt a bizonyos lelkiismereti megtisztulást nem az egyház találta ki. A megtisztulás vágya nem vallási kérdés. A purgatóriumot az emberek ki kellett találni. Lehet, hogy nincs, akkor találjuk ki.

Tornai József: Beleszól a kép témájába vagy tervezésébe az is, hogy a végső kérdések jobban izgatnak, mint eddig? Ez egy végső dolog.

Igen. De azt hiszem, itt inkább aktuális emóciók vannak. Az, amit az ember napról napra átél. Hogy amikor azt veszi észre, hogy valami olyan mozgalom indul el, amiben végre hinni tudok, akkor öt perc múlva kiderül, hogy csalódom benne. És ugyanakkor napról napra meg kell alkudni olyan dolgokkal, amelyeket meg nem fogadok el. Ebből a dologból adódik az, hogy az ember valahol nem hiszi azt, hogy ne lehetne a világ jobb. Biztos egyszer valahol a jövőben. Ezt mi nem tudjuk. Ez okozza ezt a várakozási állapotot.

Tornai József: Akkor az advent nem lenne jobb? Az konkrétabb?

Nem állítom azt, hogy a világmindenség háromdimenziós, de a mi világunk egy tapasztalati világ és nyilvánvaló az, hogy ebben a meghatározatlanságban, egy további dimenzióban benne van a végkifejlet. Ezt azonban én nem tudom. Mert már nem éljük a madárjósok korszakát, amikor megmondták pontosan, hogy...

Tornai József: Bocsság meg, nem is ez a fontos a számomra, hanem az, hogy ezt milyen eszközökkel valószínűsítod meg, hiszen ezek sajátosan Gerzson Pál-féle eszközök. Erről lenne még jó, ha beszélnél.

Erről annyit mondhatok, hogy a festészetnek ugyanúgy, mint az irodalomnak, a zenének sőt az anyanyelvnek alapvetően mint nyelvnek meg vannak az eszközei. Tehát a festő nyelv ez itt egy metafora. Egy hasonlat. A festői nyelvben meg kell találni azokat a fogalmakat, amikkel ki tudom fejezni ezt a meghatározhatatlanságot. Tehát nem használom a klasszikus ábrázolási vívmányokat, a fényt, a fényárnyékot, a geometriát, a perspektívát meg ilyenfajta tereket nem használok, hanem minden valahol egy kicsit bizonytalan. De ezt a homályt, ezt a ködöt úgy kell megfesteni, az mindig érdekelt engem, hogy miközben az ember utálja a homályt és azt egy olyan bűvőhelynek tekinti, a tehetetlenség bűvőhelyének, de a homályt témának választani és ha ki tudom fejezni a homályt, amely már abban a dologban meghatározható. Tehát itt ezt a határozatlanságot azzal, hogy nincs iránya a képnek. Nem balról mennek jobbra, mert annak is van egy dramaturgiája, nem jobbról zuhannak le balra, mert annak is van, ez az alul, fölül semmi, ezek összeszővődnek és valahogy olyan kristályosodásban kívánnak szándékom szerint megjelenni úgy, hogy az ember ne tudjon semmit meghatározni rajta. És talán ez a festői nyelvben elérhető dolog, erre a várakozás kifejezés.

Finta József: Várakozás helyett azt mondanám, hogy kirobbanó nyugalom. Ha nem női testekről lenne szó, akkor azt mondanám, hogy Palira tipikusan jellemző, hogy látszólag rendíthetetlen, nyugodt lény, akiben fantasztikus erők, kételyek,

kérdőjelek mozgolódnak. Én ebben a képben ezt látom. Mondtad, hogy várakozás. A várakozásban benne van egy látszólag nyugodt állapot, ami fortyog, ki tudja mi lesz, merre kell mozdulni, satöbbi. Nekem egész egyszerűen ennyi a kép. Nagyon nagy mesterségbeli tudással megkomponálva, de ez a komponálás nem érdekes. Egyszerűen itt van. Elnézést az aktok élvezőitől, de ez önarckép. Nyilván minden kép az.

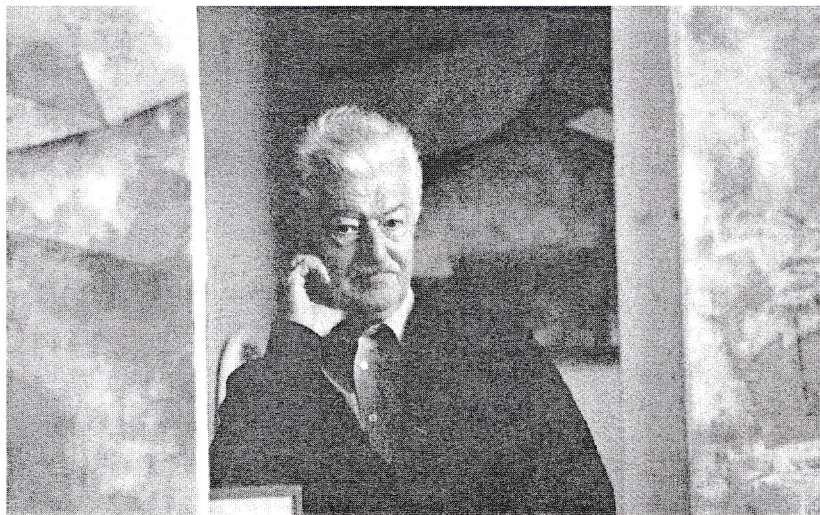
Zalaváry Lajos: Nincs olyan érzésed, hogy ez egy freskó akvarellben előadva?

Azt hiszem, Jóska vetette fel az előbb azt a kérdést, hogy a szigligeti képeimhez kapcsolódva itt valami másról van szó. Nem ez az egyetlen kép készült ahhoz, hogy ezt a képet megfesse. De ennek van egy műhelyfolyamata. A műhelyfolyamat olyan, hogy először is modelltől rajzokat készítettem, még nem tudva pontosan a kompozíciót, több rajzot. A modell mindenesetre intelligensen megértette, hogy olyan mozdulatba süppedjen, amilyenbe kell, de megnyugtattam, hogy nem kell órákig, de ha kell, akkor két napig is abban a mozdulatban tud maradni. Tehát legyen egy olyan statikája, azért mondtam, hogy roskadjon egy olyan mozdulatba, amiben benne tud maradni. Ezek után a figurákról külön, már a festményre gondolva, a rajzok alapján csináltam külön tanulmányokat. Aztán csináltam kompozíciós vázlatokat, körülbelül nyolcat és a kompozíciókból négyet. Ez a negyedik. Két kompozíció olyan lett, hogy már úgy viselkednek a figurák, de éppen ez a kislányos törés nincs bennük, hanem konkrét színek, így a kép túlságosan elment. Képileg vállalom a felelősséget érte, mert kép, csak ez a kifejezés nem tud kijönni belőle. Ez az időtlenség. A harmadik kép, ott már tudva és akarva felbontottam ezeket a fényjelenségeket és összezavartam annyira, hogy árnyék és fény helyett színeknek a vibrálása volt a képen, ahol úgy éreztem, hogy ez most már átvihető erre. Csak akkor az volt a probléma, hogy három figura volt s a három figura, a hármasság az olyan fogalmi egység, hogy pont az a tömeg hiányzott belőle.

Eigel István: Én nem láttam korábban a műteremben Palinál ezt a képet. Amikor ide beléptem, akkor úgy lepett meg, hogy Pali most provokál. Ez tökéletesen sikerült. És ezzel a társalgással vagy beszélgetéssel, ami létrejött, ezt bizonyította is, hogy ezt a provokációt ő komolyan gondolta és ez sikerült is. Megmondom, hogy miben érzem provokálnak magunkat. Jogunk van félreérteni azt, amit a festő fest olyan lelkiállapotban, amit csak ő ismert. Mindenki úgy érti félre, ahogy a saját vérmérséklete, gondolatvilága elkönyvelni akarja. De én abban a helyzetben vagyok, hogy Pali indulásától kezdve figyelhettem a munkásságát, a törekvéseit és kíváncsian vártam, milyen kanyarokat fog leírni. Érdekes és különös dolog az, hogy ebben a teremben van öt hat kép, ami nagyon távol van egymástól és ez a kép van a legtávolabb attól a Gerzson Palitól, aki szintén itt van a teremben. Ezen a másik képen nem csak az adja a távolságot, hogy az utóbbi sokkal nehezebben megfejtethető. Ennek az elvontsága, gondolatvilága valóban rejtélyes, és azt hiszem, meg se kísérli senki azt, hogy most a köröket és a nagyon szigorúan, pontosan leírt profilt összehozva megfejtse azt, hogy mit akart Pali ezzel elmondani. Én mégis azt érzem, hogy a távolság a két kép között, a mostani kompozíció és az előző periódusának az itt látható egyik jellegzetes darabja

között az, hogy ennek egy nagyon fontos, szigorú, kemény formarendszere van és nagyon határozottan, pontosan kiszámított kolorizmusa van. Ismerem Palinak a fecske sorozatát is, amelyiknek szintén nagyon talányos a gondolatvilága, ismerem azt, amit negyven évvel ezelőtt festett, s amelyikben a legtöbb a rokonság ezzel a most látható képpel. Műterem jelenet volt, amelyikben figura áll egy dobogón és ugyanilyen megfeythetetlen kapcsolat van a rajzon lévő figurák között, mint ezen. De a nagy változás az a negyven év előtti fecske sorozat és eközött, hogy Pali egész más dolgot keres most formailag. Mindegy, hogy purgatórium vagy mi van rajta, ennek a formai rendszere nem csak abban változik, hogy itt felbontod és ahogy Makovecz mondta, úgyszólván két alapszínnek a játékán zongorázod végig ezt a kompozíciót, hanem az, hogy például ha megnézzük a jelenetben látható figurákat, ezek félmozdulatokban vannak. Tehát szinte barokkos játékoságban rajzolt mozdulatokban, ami teljesen szokatlan. Ami most nálad egészen új dolog. A másik az, hogy igenis, van ebben tér. A teremtő fölbontja azáltal, hogy a rajta lévő színek és a színek mögötti formák egymással vitatkozva játszanak. A figuráknak az elhelyezkedésében van logika, tehát ilyen értelemben egyértelmű térről lehetne szó, de ez a tér egy új szemlélet szerint oldódik fel, változik. Eszembe jut palinak a Majális című képe, amelyiken ilyen figurációban helyezkednek el az alakok, de sokkal elvontabban, föloldottabban és sokkal inkább absztrakt viszonylatokat keresve. Én most arra vagyok nagyon kíváncsi, hogy Pali ezzel merre, hova akar menni? Engem is érdekel az, hogy a befejezés milyen irányba megy? A felbontás további foka felé, vagy pedig ezt akarja rendezni? Ez azért fontos nekem, mert amit az én számomra elindítanak ezek a térdelő vagy hátrahajló figurák,

Gerzson Pál műtermében (Schwanner Endre felvétele, 1995)

de különösen ezek a nagyon szépen félrefordított fejek, ez a dolog a továbbiakban olvashatóbb lesz-e és közelebb visz-e ahhoz, amit Pali nem tagad le. Érdekli őt a téma és ebben igaza van. Ezt akarja-e a későbbiekben, a következő munkafázisban tisztázni, vagy vissza akarja vonni? Lehet, hogy amit kérdezek, nem szakmai jellegű dolog, de ennek a képnek a befogadásához úgy érzem, erre szükség van.

Nagyon nehéz válaszolnom, mert azt hiszem, a festészet legnagyobb kérdését vetetted föl, amire egy életműben lehet csak válaszolni. Ígémi nem tudok semmit, de most egy picit zavar. Lehet, hogy profanizálom, hogy könnyítsek magamon, mert méltó választ nem tudok adni. Ha ezt a képet egyszer leteszem, nem azt mondom, hogy befejezem, leteszem, akkor megfogadom, hogy évekig hozzá se nyúlok ilyen témához, hanem csendéleteket festek, portrékat meg tájképeket. De most már úgy vagyok, hogy nagyon szeretném, ha nem kellene vele foglalkozni. Nem tudom megígémi, hogy ez mostanában folytatódik.

Makovecz Imre: Pali nemrég megjelent könyvével kapcsolatban az jutott eszembe, hogy az Isten mentsen meg a jó barátoktól. Hogyha azok válaszolni akarnak valamire, vagy segíteni, megmagyarázni valamit, amit az ember képtelen megoldani. Tudniillik, a javaslatok és a kérdések egyre mélyebbre lökik az embert az áruló Isten karjai közé, amely Isten szövetkezik a kísértővel, hogy megleckéztesse az embert. Az egyetlen igazi jó barát itt, aki érdemlegesen megszólalt szerintem, az Eigel volt és nem én, akinek igazán komoly kérdése volt. Az egyetlen, amire Pali is elkezdett összevissza beszélni, hogy már nem bírom idegekkel, amit csináltok, mert nem lehet ennyit dumálni. Én továbbra is ott tartok, hogy ne haragudj Palikám, de miért van ennyi nő, és hogy rózsaszín és meztelen. Ugyanez volt a kérdése Eigelnek, hogy lesz ez még egy kicsit tovább vagy nem lesz? Azért hivatkoztam rád, mert te abszolút szakmai vagy. Nem is akarom ezt tovább mondani. Kedves Jób, úgy kifordultál saját magadból, ahogy csak lehet. Csináld, amit tudsz, mert ez maga a purgatórium.

1998 január 29